

Dåbsritualet er i konflikt med sakramentlæren

I den senere tid er en ny glose dukket op i det teologiske vokabular, nemlig ordet »frelseshandling«. I kommissoriet for den nyligt nedsatte dåbskommission hedder det som forudsætning for kommissionens arbejde, at »dåben er et sakramente og en frelseshandling«. Nu er der bare det problem, at ordet »frelseshandling« savner en præcis betydning, skriver Georg Klinting.

Af Georg Klinting

Trykt 29. september 2023 i Præsteforeningens Blad

I den senere tid er en ny glose dukket op i det teologiske vokabular, nemlig ordet »frelseshandling«.

I kommissoriet for den nyligt nedsatte dåbskommission hedder det som forudsætning for kommissionens arbejde, at »dåben er et sakramente og en frelseshandling«. Indførelsen af ordet »frelseshandling« skal øjensynlig præcisere eller supplere udsagnet om dåben som et sakramente.

Nu er der bare det problem, at ordet »frelseshandling« savner en præcis betydning. Ordet kan muligvis godt forstås i retning af, at en frelseshandling giver sikker lovning på den frelse, som Kristus har bragt i stand, således at den døbte blot skal tage imod den tilbudte frelse i tro. Altså en forståelse, der ligger tæt op ad den reformatoriske forståelse af ordet »sakramente« som tegnhandling. Men i så fald er ordet »frelseshandling« en overflødig præcisering.

Ordet kan imidlertid også forstås i retning af, frelseshandlingen har en iboende frelsende virkning, således at den blotte udførelse af ritualhandlingen har frelsende effekt på den døbte. For så vidt tro måtte være en betingelse for at tage imod frelsen, kalder ritualhandlingen selv denne tro frem hos den døbte. Altså en forståelse, der ligger tæt op ad forståelsen af sakramentet som en magisk handling, der virker ex opere operato. Er det mon en sådan opfattelse af dåben, der ligger bag introduktionen af ordet »frelseshandling«?

Uden entydigt indhold

Ordet »frelseshandling« savner et entydigt indhold. Det er derfor betænkeligt, at ordet optræder sideordnet med ordet »sakramente« i kommissoriets tekst. Man fristes til at nære den mistanke, at plusordet »frelseshandling« skal være en slags teologisk trumfkort, som kan dække over, at folkekirkens dåbsritual er i konflikt med den klassiske forståelse af, hvad et sakramente er. Den klassiske sakramentlære finder jeg beskrevet i »Rapport fra fagudvalget vedrørende dåb og nadver, maj 2019«. På rapportens side 16 står at læse:

»Sakramentet består dels af nogle ydre handlinger eller ydre tegn, dels af ord, der ledsager ritualen. Til sammen udtrykker tegn og ord et løfte fra Gud til mennesket. Dåbens tegn er overøsning med vand og nadverens tegn er uddeling af brød og vin. Det er sammenhængen mellem ord og tegn, der gør dåb og nadver til sakramenter.«

Denne sammenhæng er jo tydelig nok, når talen er om nadveren. Det er den intime sammenhæng mellem nadverhandlingens fysiske elementer, brødet og vinen, og de betydningsbærende ord, som Jesus udtaler over elementerne, der gør nadvermåltidet til en tegnhandling. For al eftertid kan en nadverfejrende menighed se brødet og vinen som tegn på fælleskab med den korsfæstede og opstandne Mester og kan gøre det i forlængelse af, at Mesteren i tegnhandlingens form stadfæstede sit fællesskab med disciplene den sidste aften, han var sammen med dem.

Men ved en dåbshandling efter folkekirkens autoriserede ritual savnes sammenhæng mellem ord og tegn. Hverken ved skriftlæsninger eller på anden måde leverer det autoriserede ritual en tydning af vandet i døbefonten eller den overøsning med vand, der finder sted i dåbshandlingen. Dåbsvandet peger ingen steder hen og er ikke tegn på noget som helst. Det samme kan siges om overøsningen. Ganske vist nævnes den treenige Guds navn i den forbindelse, men det gør ikke overøsningen til en tegnhandling. For det fremgår jo ikke af ritualhandlingen, hvorfor der bruges vand, når den treenige Guds navn nævnes. Som tegnhandling betragtet er folkekirkens dåbshandling en torso. De fysiske elementer i handlingen er til stede, men ikke de ord, der skulle udlægge elementernes betydning.

Betyder dåbshandlingens mangler som tegnhandling noget for forståelsen af tegnhandlingens »løfte fra Gud til mennesket«? Det vil jeg bestemt mene. Dåbsritualets forlegenhed med hensyn til dåbsvandet er jo bare en simpelt konsekvens af, at ritualen ikke vil vide af, at der fandtes en førkristen dåb, johannesdåben, og at Jesus fra Nazareth just begyndte sin gerning som Guds Søn på jord ved at lade sig døbe i Jordan af Johannes. Men den manglende omtale af Jesu dåb betyder, at ritualen har afskåret sig fra at tyde den kristne dåb i lyset af det afgørende nye, der tog sin begyndelse med Jesu egen dåb, således som evangelierne bevidner det og gør det med stort eftertryk.

En himmelsk orakelstemme

Betydningen af Jesu dåb lader evangelierne komme til udtryk gennem en himmelsk orakelstemme, der proklamerer Jesus som Guds Søn. Hvad der ligger i at være Guds Søn bliver derefter udfoldet i de forskellige beretninger fra Jesu virksomhed som vandreprædikant. Åbenbaringen af Jesus fra Nazareth som Guds Søn bliver endegyldigt beseglet ved hans offerdød og opstandelse. Ved Jesu fuldbårte værk – hele det frelseshistoriske projekt fra dåb til død og opstandelse – er således en ny pagt bragt i stand mellem Gud og mennesker. En nådepagt eller Guds Rigets pagt.

Ved en dåbshandling efter folkekirkens autoriserede ritual savnes sammenhæng mellem ord og tegn

Men meget sigende har folkekirkens dåbsritual ikke plads til et kernebegreb som ordet »pagt«. I det hele taget vil dåbsritualet ikke udlægge dåben som en pagtshandling. Derimod vil det udlægge dåben som en velsignelsehandling. Den døbte bliver velsignet til at blive et Guds barn, hvad dette så nærmere betyder, idet et eventuelt bibelsk belæg for talen om at blive et Guds barn ikke er udfoldet i ritualet. Men dåbsritualet lægger altså tydeligvis mere vægt på den døbttes barneforhold til Gud Fader end på den døbttes discipelforhold til vor Herre Jesus Kristus. Denne vurdering understøttes af, at børneevangeliet (Mark. 10,13-16) også bruges ved voksendåb som det direkte afsæt for dåbshandlingen, kraftigt understreget af præstens overgangsformular: »Så vil vi nu hjælpe dig til hans velsignelse ved at døbe dig ... etc«.

Den manglende opfattelse af dåben som pagtshandling hænger sammen med en ensidig betoning af dåben som Guds gave til mennesker. Allerede Martin Luther lagde vægt på dåbens karakter af gave. I sin lille katekismus stiller han det retoriske spørgsmål: »Hvad giver eller gavner dåben?« og svarer: »Dens virkning (!) er syndernes forladelse, den befrier fra døden og Djævelen og giver (!) alle, der tror det, den evige salighed, således som Guds ord og løfte lyder«. Altså en anprisning af dåbens gave.

Bøn som belæring

Folkekirkens dåbsritual tager Guds-gave-tankegangen op for fulde sejl, idet den indledende takkebøn for dåben i virkeligheden ikke har adresse til Gud, men er en dogmatisk belæring til menigheden om alt det, som Gud »skænker os« i dåben. Ritualets belæring kan vanskeligt høres anderledes, end at Gud i og med dåbshandlingens udførelse skænker os et nådens pakketilbud bestående af »Helligånden med syndernes forladelse og det evige liv«.

Det er den intime sammenhæng mellem nadverens fysiske elementer, brødet og vinen, og de betydningsbærende ord, som Jesus udtaler over elementerne, der gør nadvermåltidet til en tegnhandling

Jeg mener, at dåbsritualet ville stå sig ved at fokusere på frelsen i Jesus Kristus fremfor at fokusere på, hvad Gud angiveligt skænker os ved dåbshandlingens udførelse. Dåben skal være tegnhandling, før den skal være dogmatisk belæring. Jeg håber, kommissionen vil nå frem til, at det kommende dåbsritual må indeholde ord om dåbsvandets betydning, således at dåbshandlingen kan være båret af den sammenhæng mellem ord og tegn, der gør dåben til et sakramente. Ritualet bør med andre ord knytte til ved Jesu dåb i Jordan. Det bør nemlig være soleklart for dåbsmenigheden, at handlingen ved døbefonten henter sin forjættelse fra den nye pagt, som Jesus Kristus har bragt i stand ved sit værk som Guds Søn på jord. På min hjemmeside (www.georganist.dk) har jeg præsenteret et bud på, hvordan et sådant ritual kunne se ud.